

קונטרס

טעם זקנים

שיחות התחזקות בעבודת השם
ע"ד הסלולה של
רביה"ק מוהר"ן מברסלב זי"ע
מאת הרה"ח
ר' לוי יצחק בענדער ז"ל
מתובל בסיפורי עובדות מאנ"ש מדורות הקודמים
מתורגם ללשון הקודש

כה

מבן
טעם
זקנים
שיחותיו של
רבי לוי יצחק בנדר ז"ל

תוכן השיעור

אל תתנו דמי לו	יהודי מרוקח
איך לוקחין חבריא כמו אצל רשב"י	הצדיק מוכרח לעשות תשובה בעד ישראל
הולך בתום ילך בטח	ומשרתו יהושע בן נון לא ימיש מתוך האוהל

קונטרס כ"ה מתורגם מקונטרס ל"ז באידיש

כל הזכויות שמורות

שער ועימוד: י. גרוס

0527644765

הערות והארות מתקבלות בחפץ לב, נא להתקשר אל:

יוסף מענדל האס, מאנסי ארה"ב

1-845-200-0443 (מארה"ק: 0722-573-456)

לקבלת הקונטרס וכן ההקלטה (MP3) של השיעור, יש לפנות דרך האימייל:

Rlyb148@gmail.com

לתרומות והפצה בלבד:

0548432460

bn5710048@gmail.com

פרשת שמיני תשל"ד

שיעור בליקוטי מוהר"ן תורה ע"ג תניינא

(טייפ מס' 28#)

יהודי מרוקח

(לומד בתוך הספה"ק ליקוטי מוהר"ן תורה ע"ג תניינא)

וְעָקַר הַתְּשׁוּבָה שֶׁל דָּוִד הַמֶּלֶךְ הוּא סֵפֶר תְּהִלִּים, שְׁאָמְרוּ בְּהַתְעוֹרְרוֹת גְּדוֹל מְאֹד וּבְרוּח־הַקֹּדֶשׁ, עַד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד כָּפִי מָה שֶׁהוּא, יְכוּל לְמַצֵּא אֶת עֲצָמוֹ בְּתוֹךְ סֵפֶר תְּהִלִּים, וְלִזְכּוֹת לְתְּשׁוּבָה עַל־יְדֵי אֲמִירַת תְּהִלִּים כַּנִּל:

ממשיך הרבי ואומר: וְעָקַר הַזְדַּכְכוֹת שְׁנַיִם־עָשָׂר שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם מ"ט אוֹתִיּוֹת, שֶׁהֵם בְּחִינּוֹת מ"ט שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה, הֵיחָ בְּמִצְרַיִם, שֶׁהוּא בְּחִינַת מִצְרַת הַגְּרוּן.

נשאלת השאלה: כיצד ייתכן שדווקא במצרים, שהיא 'ערוות הארץ'; הטומאה הכי הגדולה בעולם הייתה במצרים; המיאוס והזוהמה של המצריים היו כל כך גדולים - ודווקא שם היה 'הזדככות שנים-עשר שבטי י-ה'! ?

בזוהר הקדוש^א מובא, שהקדוש ברוך הוריד את עם ישראל לארץ מצרים, אך לאברהם אבינו הקב"ה לא גילה זאת, שבניו יירדו מצרימה; הקב"ה אמר לאברהם: "ועינו אותם ארבע מאות שנה", אך לא גילה לו במפורש היכן יענו אותם, כי אם: "בארץ לא להם!".

אומר הזהר הקדוש, שהקדוש ברוך הוא הוריד את בני ישראל מצרימה בכוונה תחילה, דווקא בארץ מאוסה כל כך, בין 'גוי נמאס' כל כך, וזאת - כדי שלא יתערבו ביניהם! אילו היה הקב"ה מורידם לארץ יפה יותר, ארץ שאנשיה עדינים יותר - היה עם ישראל מתערבב ביניהם, אך הקב"ה ריחם על עמו ישראל!

בתורה זו אומר הרבי, שעיקר הזדככות שנים עשר שבטי י-ה היה במצרים. עלינו להתבונן ולהבין מהי ההזדככות אותה עברו במצרים? ועוד בערוות הארץ כזו? "אחר שנזדככו שם במצרים, וזכו לצאת משם"; מהו הזיכוך אותו עברו במצרים? איזה זיכוך היה שם?!

התשובה לכך היא: שלעיתים הקב"ה מזכך את האדם, הקב"ה חפץ לזכך את האדם, אך לאדם נדמה שהזיכוך שלו יהיה רק באופן שיילך לו כסדר בעבודת השם, אבל כרגע שהוא נתקל בקושי מסוים; בין אם הוא לא יכול להתפלל, או שהוא לא מצליח ללמוד, או שהוא לא בקו הבריאות; הוא שרוי במצב שהוא לא יכול לעשות כלום - אזי הוא חושב בדעתו: "אילו רק הייתי בקו הבריאות, הייתי יושב ועוסק בתורה ותפילה". אלא שהוא לא יודע שלאמיתו של דבר, הזיכוך שלו יהיה דווקא על ידי זה! אלא מאי? נדרש ממנו להחזיק מעמד!

הערות ומראי מקומות

א. פרשת שמות דף ג' ע"א.

ב. בראשית ט"ו י"ג, בפרשת ברית בין הבתרים.

ג. עי' כע"ז בליקוטי הלכות הל' תפלין ו' אות ל"ב: ... וְזֶה הָיָה עֵקֶר גְּלוּת מִצְרַיִם שֶׁנִּזְדַּכְּכוּ שָׁם כְּמוֹ כְּכוּר הַבְּרִזָּל... הֵינּוּ שֶׁהִכְרָחוּ לְבֹא בְּגְלוּת הַמֵּר שֶׁל מִצְרַיִם וְשִׁיעֲבֹר עֲלֵיהֶם מֵה שֶׁעָבַר, שֶׁרָצוּ הַסֵּט"א

ה פּרשת שמוני תשל"ד

היהודים שחיו כעבדים במצרים, עברו כל כך הרבה יסורים, אבל הם נשארו על עמדם, הם האמינו שיבוא יום והם ייגאלו ממצרים, הם זכרו שהם בני אברהם יצחק ויעקב. היו להם 'כתבים', והם למדו מתוך הכתבים!

ה'יסורים' – הם הם הזיכוך' אותו עברו! ה'נזדככו' שהרבי מדבר עליו – היה באמת במצרים, הם עברו שם יסורים וזיכוכים, המצרים הכו והרגו בהם!

ממשיך הרבי ואומר: **וְעַל־כֵּן אַחַר שְׁנַדְכְּכוּ שָׁם בְּמִצְרַיִם וְזָכוּ לְצֵאת מִשָּׁם, סִפְרוּ מִ"ט יְמֵי הַסְּפִירָה, שֶׁהֵם כְּנֶגֶד מִ"ט שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה, מֵכַאן אֲנוּ לְמַדִּים שְׁבִהוּתָם בְּמִצְרַיִם, הֵם עֲדִיין לֹא שָׁבוּ בְּתְּשׁוּבָה! הֵרָבִי אֹמֵר כֹּאן, שֶׁרַק לְאַחַר שִׁיצְאוּ מִמִּצְרַיִם, הִחְלוּ לְסַפּוֹר מִ"ט יְמֵי סְפִירָה, שֶׁהֵם כְּנֶגֶד מִ"ט שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה! וְזֹאת מִשׁוֹם שֶׁעִיקַר הַתְּשׁוּבָה הַחֲלָה רַק לְאַחַר שִׁיצְאוּ מִמִּצְרַיִם; בְּמִצְרַיִם הֵם עֲבָרוּ רַק אֶת חֶלֶק הַזִּיכּוּךְ.**

אלו שני דברים נפרדים: יש את חלק 'הזיכוך' – ויש את חלק 'התשובה'. תחילה מזככים את האדם, מתחילים לרקוח ולטגן אותו!

הרבי הרי אמר פעם: "אני אוהב יהודי מרוקח!" אני אוהב יהודי מרוקח!

תחילה רוקחים ומטגנים את האדם. האדם מתחיל לעבור יסורים רבים, וזהו חלק הזיכוך. היסורים שהוא עובר – הם הם הזיכוך! ומהי התועלת בזיכוך? שאחר כך הוא יכול לעשות תשובה!

הערות ומראי מקומות

והקלפות לבלע אותם ח"ו בזהמתם הגדולה, והם צעקו בכל פעם אל ה', עד שזכו לגאולה אף-על-פי שלא היו קדאי. וכן עובר על כל אדם, שכל ההרהורים והבלבולים העצומים והגדולים שעוברים עליו ורוצים לבלעו לגמרי ח"ו, הכל לטובתו, כדי שעל-ידי זה דיקא יזדכך ויצטרף ויתלבן".

ד. חיי מוהר"ן אות שצ"ה, ועיי' ליקוטי הלכות הל' ראש חודש ז' אות מ"ה.

ה. חיי מוהר"ן אות תקנ"ה: אמר לי, וכי אין אתה יודע מה שהשם יתברך הפץ – השם יתברך אוהב אדם מרקח "גאט האט לייעב א גיפּרעגילטן מענטשן".

השלב של הזיכוך הוא עדיין לא השלב של התשובה. הזיכוך הוא באופן כזה; אדם שמתחילים לזכך אותו, אזי הוא דומה למאכל שמטגנים אותו, שורפים אותו מכל הצדדים ומטגנים אותו. רק אחרי שהוא עובר את שלב הזיכוך, הוא יכול לעשות תשובה! כל המעברים שאדם עובר בעולם הזה, הם זיכוכים, וכולם נעשים בכוונה תחילה, כדי שהאדם יוכל לשוב בתשובה שלימה!

הצדיק מוכרח לעשות תשובה בעד ישראל

וְעַל-כֵּן אַחַר שֶׁנִּזְדַּכְּכוּ שָׁם בְּמִצְרַיִם וְזָכוּ לְצֵאת מִשָּׁם, סָפְרוּ מ"ט יְמֵי הַסְּפִירָה, שֶׁהֵם כְּנֶגֶד מ"ט שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה, שֶׁהֵם בְּחִינַת מ"ט אוֹתִיּוֹת הַנִּלְוִי. עִם יִשְׂרָאֵל סָפְרוּ אַרְבַּעִים וְתֵשַׁע יָמִים וּבֵיּוֹם הַחֲמִשִּׁים, אָמַר הַרְבִּי אָז: "וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי" זוּהִי הַתְּשׁוּבָה שֶׁל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, זֶה בְּחִינַת: "וְאֲשׁוּבָה אֵלֵיכֶם", בְּחִינַת הַתְּשׁוּבָה שֶׁל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּעֶצְמוֹ, כְּבִיכּוֹל, בְּחִינַת שְׁעַר הַחֲמִשִּׁים כַּנִּלְוִי:

כל אחד ואחד, ברגע שהוא עושה תשובה כפי שמוטל עליו, אזי "וירד ה'", אזי הקב"ה משלים את חלק התשובה האחר שהאדם אמור היה לעשות!

כשמעיינים בתורה "קרא את יהושעי" רואים, שהעניין של "אני לדודי ודודי לי"; אני מתקרב להשי"ת - והשי"ת מתקרב אליי, הוא דבר שנוהג אצל כל אחד ואחד; כשאני מתקרב להשם יתברך - השם יתברך מתקרב ובא

אליי! כשאדם שב להשם יתברך; זהו הרי ענין התשובה; אזי גם השם יתברך שב ומתקרב אליו!

העניין של "שובו אליי ואשובה אליכם", הוא דבר שמתרחש בכל עת ובכל רגע. כל דבר קטן שאדם עושה "כחודה של מחט" כדי לשוב להשם יתברך; אם על ידי לימוד התורה; אם על ידי תפילה; אם על ידי דיבורים להשם יתברך - מיד יש את הענין של "ואשובה אליכם", מסייעים לו מן השמיים, ואילולא הסיוע מלעילא, לא היה באפשרותו לשוב לעולם!

רבי נתן מבאר זאת בליקוטי הלכות"; רבי נתן מבאר את העניין ולא רק כלפי תשובה, אלא על כל דבר וענין. רבי נתן מבאר, שברגע שאדם חפץ לעשות דבר מסוים - תכף נמשך עליו כח מהדבר אותו הוא חפץ לעשות! למשל, יהודי שמשתוקק לנסוע לארץ ישראל, אזי תכף נמשך עליו כח מארץ ישראל, והכח הזה הוא זה שמסייע לו להוציא את רצונו מכח אל הפועל ולבוא לארץ ישראל!

ברגע שהוא חפץ לעשות משהו, תכף נמשך עליו כח מזה הדבר, והכח מסייע לו להוציא את רצונו מכח אל הפועל!

הערות ומראי מקומות

ז. עי' עלים לתרופה - מכתבי מוהרנ"ת קט"ו: "אני לדודי ודודי לי" יזכנו ללכת בהם באמת, וזהו בעצמו הכונה - שאני צריך להתעורר ולהשתוקק ולהתנגע ולהתקרב לדודי יתברך ולהיות בקי בנה, ודודי לי יזכנו ויזעזענו לקרבנו אליו בחמלתו וכו'.

ח. ליקוטי הלכות הל' ברכות הריח ד' אות י"ח: כי זה כלל בכל הדברים שבקדשה, כשאדם רוצה לעשות איזה דבר שבקדשה... אזי אי אפשר לו להגיע לקדשה זאת כי אם כשמסייעין לו מן השמים ומאירין עליו ההארה בהעלם משרש הקדשה הזאת שהוא רוצה להגיע אליה, ובלא זה לא היה אפשר לו לעולם להגיע לקדשה זאת... או כשרוצה לבוא לארץ-ישראל שהיא כלליות הקדשה, שאזי מתגברים כנגדו המניעות בלי שעור... אף ה' יתברך עוזרו ומסייעו בכל פעם, והסיוע הוא ששולח עליו הארה וקדשה מארץ-ישראל בעצמה... ועל ידי ההארה הזאת יש לו כח לשבר המניעות ולבוא לארץ-ישראל.

הוא הדבר לענין תשובה: ברגע שאדם חפץ לשוב בתשובה, תכף נמשך עליו כח משם, כדי שאכן יוכל לשוב בתשובה!

אלמלא הכח הזה הרי נשאלת השאלה: מהיכן יש לו לחוטא דרך לשוב בתשובה? הרי לפני כן, בטרם חטא, הוא היה קרוב יותר לקדושה, שהרי עוד לא חטא, אולם אחרי שחטא, הרי הוא התרחק עוד יותר, כעת הוא הרבה יותר רחוק משהיה בתחילה, אם כן מהיכן יש לו דרך לשוב בתשובה? כיצד יכול החוטא לשוב להשם יתברך?^ט!

מסביר רבי נתן: שברגע שאני חפץ לעשות דבר מסוים באמת - תכף נמשך עליי כח מזה הדבר! כלומר, כשאני חפץ לשוב בתשובה - התשובה בעצמה עוזרת ומסייעת לי לשוב בתשובה!

וכך גם לעניין הפסוק "שובו אליי"; הקדוש ברוך הוא מבקש מאתנו: אתם עשו כמיטב יכולתכם! איי, מעשיכם אינם מספיקים כלל וכלל? על כך עונה השי"ת: "ואשובה אליכם!".

לכן עלינו לדעת, שאפילו אדם שהוא במצב ירוד מאד, אפילו אם הגיע למקומות נמוכים מאד - גם שם יש לו תקווה לשוב להשי"ת! ומדוע? משום

הערות ומראי מקומות

ט. עי' כע"ז בליקוטי הלכות הל' ראש חודש הלכה ה' אות ז', י"ג, וכ"ה, עיי"ש.

י. עי' ליקוטי הלכות הל' שבת ז' אות י"ב: ...וְזֶה תֵּשֵׁב אָנוּשׁ עַד דְּכָא וְתֹאמַר שׁוּבוּ בְּנֵי אָדָם... שְׁאֶפְלוּ אִם עָבַר עָלָיו מֵהַ שְׁעָבַר עַד דְּכְדוּכָא שֶׁל נֶפֶשׁ, אִף עַל פִּי כֵן אֲתָה פּוֹשֵׁט יְד תְּמִיד לְהַשִּׁיבוּ בְּתִשְׁבּוּכָה... אִף אִף עַל פִּי כֵן, וְתֹאמַר שׁוּבוּ בְּנֵי אָדָם, הִינּוּ שְׂאֵף עַל פִּי שְׂקֵדְשָׁה זֹאת קְבִיעָא וְקִימָא לְעוֹלָם וְכוּ' כַּנ"ל, אִף עַל פִּי כֵן אִי אֶפְשָׁר שֶׁהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ בְּעֶצְמוֹ יִשׁוּב בְּעַד יִשְׂרָאֵל, כִּי הִתְקַרַח שִׂישְׁרָאֵל יִתְעוֹרְרוּ מִלְמֻטָּה וְיִשׁוּבוּ אֵלָיו... שְׁזַהוּ בְּחִינַת הַיּוֹכֵחַ שֶׁבֵּין יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהִם שְׁבַשְׁמִים, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז"ל, שִׂישְׁרָאֵל אוֹמְרִים, הִשִּׁיבֵנו ה' אֱלֹהֵיךָ וְנִשְׁוֹבָה, וְהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ אוֹמֵר, שׁוּבוּ אֵלַי וְאֶשׁוּבָה אֵלֵיכֶם, אִף עַל פִּי שֶׁהִכַּל מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ כַּנ"ל... כִּי אִף עַל פִּי כֵן צְרִיכִין אִיזָה אֲתַעֲרוּתָא דְלִתְתָּא וְכוּ'. וְעַל כֵּן עָקַר הַתְּקוּנָה עַל יְדֵי הַצְּדִיק הָאֵמֵת, שְׁעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה עַל תְּשׁוּבָה תְּמִיד, שֶׁהוּא מוֹדִיעַ לָנוּ כֹּל זֶה וּמְכַנֵּס בְּלִבְנוֹ לְהַתְּעוֹרֵר לְשׁוּב אֵלָיו יִתְבָּרַךְ תְּמִיד.

ט פרישת שמוני תשל"ד

שברגע שהוא רק רוצה - תכף יש בחינה של "ואשובה אליכם!" - "ודודי לי!".

הרבה אנשים שנופלים בדעתם ומתרחקים מהשם יתברך, זה בגלל הדבר הזה, בגלל שהם לא מרגישים את החלק של "ודודי לי", שהקדוש ברוך מתקרב אליי! אלא מאי? מאתנו דורשים שנעשה את החלק של "שובו אליי"; ישנם כאלו האומרים בלבם: "אינני יכול! כיצד אצליח לבדי לשוב להשם יתברך? ! אך עליהם לדעת שיש חלק נוסף - "ואשובה אליכם!".

זהו כל 'כח הצדיק', כוחו הגדול של הצדיק! כח הצדיק זהו כח חדש לגמרי, זה לא הכח שלי"א!

ישנה שיחה בחיי מוהר"ן^ב שם אומר הרבי: "וואס קלעקט דען אייער תשובה? נאר איך טוה פאר אייך תשובה!" - "מה אתם יכולים לעשות תשובה, וכי מספיקים ימיכם וכוחכם כולכם לתקן פגם אחד ממה שקלקלתם? רק אני עושה תשובה בשבילכם... רק העקר מעתה לא תעשו עוד!".

על פי שיחה אפשר להבין את הנאמר לעיל: אתם תעשו מאמץ כלשהו, כלומר, אתם בעצמכם לא צריכים לעשות הרבה, וברגע שתעשו את המעט הזה - תכף אפעל תשובה עבורכם: "אני עושה תשובה בשבילכם!".

הערות ומראי מקומות

יא. עיי' ליקוטי הלכות הל' בציעת הפת ה' אות כ"ג: ...בבחינת אני לדודי ודודי לי, שכל מה שאני חותר ועוסק יותר לחבר את עצמי לדודי, שהוא הארת הצדיק האמת משרש נשמתו שבתורה כנ"ל, כמו כן דודי לי, הינו כמו כן מוסיף והולך הצדיק להאיר בי בתוספת הארה.

יב. חיי מוהר"ן אות ד"ש

בליקוטי מוהר"ן תורה ס"ו תנינא"י מביא הרבי משל: "שפּעם אַחד נסעו שני בני־אדם עם סוס מבהל ומשגע, ונשא אותם הסוס והשליכם מן העגלה. ועמד אחד והתחיל להכות את הסוס באגרוף, והכה אותו הרבה. ושחק ממנו השני ואמר לו: הלא אתה מכה את ידך, ומה תועיל להסוס הכאה זו, רק אתה צריך לקח רצועה, שמכין בה הסוסים, להכות אותו. והלך ועשה כן, ולקח רצועה והתחיל להכות את הסוס. ועמד הסוס ורץ בבהלה גדולה, וברח ונשא אותם והשליך אותם לתוך רפש וטיט, והסוס ברח לו להלך. נמצא, שגם זה אינו עצה טובה. ויעצו אותו שיעשה כך; שיקח חבל יפה, ויקשר את הסוס לאיזה אילן, ויכה אותו הרבה, ובזה ילמדו להיטיב. ועשה כך, והכה הסוס הרבה ונתניגע. וראה שגם זה אינו עצה טובה, פי אינו פדאי הסוס פלו בעד היגיעה והקצרות, שיש לו על־ידי ההפאה, ואין תקנה לסוס כזה רק לירות אותו על־ידי קני־שרפה, וזה צר לו." בתורה זו המכונה 'שם ה' אומר הרבי: "הצדיק הוא מכרח לעשות תשובה בעד ישראל" (ר' נחמן בורשטיין: הרבי מביא שם את הפסוק גם ענוש לצדיק לא טוב) אכן כן.

ומשרתו יהושע בן נון – לא ימיש מתוך האוהל

(שיחה זו נאמרה בכ"ו ניסן תשל"ד ובה משוחח אודות רבי נחמן מטולטשין שיום היארצייט שלו חל בכ"ו ניסן) – – – משנת תרמ"ד (נכון לשנת תשל"ד) כבר חלפו תשעים שנה מיום הסתלקותו של רבי נחמן מטולטשין.

(רנ"ב: הוא קבור באומן?) כן, הוא קבור באומן!

הערות ומראי מקומות

יג. עי' עניין זה בהרחבה בליקוטי מוהר"ן תו' ס"ו תניינא, ענין "הצדיק הוא מוכרח לעשות תשובה בעד ישראל".

פרשת שמיני תשל"ד

יא

(רנ"ב: האם ידוע סדר הסתלקותו?) כן כן, שמעתי מר' אייזיק'ליד!

(אחד הנוכחים: בעת הסתלקותו של רבי נחמן כבר היה רבי נתן ב"ר אברהם שטרנהארץ ילד כבן שש) לא, הוא היה אז ילד כבן שלש, שהרי הוא נולד בשנת תרמ"א.

שמעתי זאת מרבי אברהם שטרנהארץ בעצמו; רבי אברהם נולד בשנת תרכ"ב, ו"נתן שלי" – אמר רבי אברהם, "קטן ממני בתשע עשרה שנים!" ; נתן נולד בשנת תרמ"א. רבי אברהם העיד גם על עצמו: "וגם אני קטן מאבי 'רבי הערץ' בתשע עשרה שנים; אבי ר' הערץ נולד בשנת תר"ג, ואני בשנת תרכ"ב, ובני נתן נולד בשנת תרמ"א!" ; רבי אברהם בעצמו סיפר לי זאת.

נמצא שנתן ב"ר אברהם שטרנהארץ היה ילד כבן שלש כשרבי נחמן מטולטשין נפטר; נתן נולד בשנת תרמ"א, ורבי נחמן נפטר בשנת תרמ"ד.

(רנ"ב: רבי נתן שטרנהארץ סיפר לי פעם שהוא זוכר מעט מילדותו) כן, ילד בן שלש כבר יכול לזכור דברים. (אחד הנוכחים: עוד סיפר ר' נתן שטרנהארץ, שהוא זכה להכיר את 'הרב מטשעהרין' כשהיה נער בן חמש עשרה!)

הרב מטשעהרין נפטר בשנת תרנ"ד, ור' נתן נולד בשנת תרמ"א, נמצא שהיה אז נער כבן שלש עשרה!

רבי נחמן מטולטשין נולד בשנת תקע"ד, ומספר שני חייו היה בדיוק שבעים שנה! רבי אברהם בן רבי נחמן אמר פעם: "אבי האריך ימים והגיע לגיל שבעים!" ; בחוץ לארץ באותם ימים, גיל שבעים היה נחשב לאריכות ימים.

הערות ומראי מקומות

יד. רבי אייזיק אייזנשטיין מאומאן ז"ל.

במכתביו של מוהרנ"ת ניתן לראות כיצד הוא עושה עסק מ'רבי נחמן'; בשנות הצדי"ק – התק"צ, היה רבי נחמן אברך צעיר בערך בשנת העשרים לחייו; רבי נחמן נולד בשנת תקע"ד, ובשנת התק"צ הוא היה אברך צעיר בערך בשנת העשרים לחייו.

(רנ"ב: נמצא שהוא התקרב לרבי עוד בטרם היה בן עשרים?) רבי נחמן היה יתום. (רנ"ב: הוא גדל בבית דודו?) כן, אצל דודו 'רבי ראובן יוסל'. דודו היה אדם אמיד, ולמדן גדול, והוא היה זה שפרס את חסותו על רבי נחמן היתום.

בשנות ילדותו של רבי נחמן, נהג רבי נתן לבקר מפעם לפעם בעיירה הייסין, שם התארח אצל רבי ראובן יוסל. באחד מביקוריו הבחין רבי נתן ברבי נחמן שהיה אז ילד קטן, רבי נחמן הקטן שימש את רבי נתן שהתארח בבית דודו, הוא היה משמשו!

מנהגו של רבי נתן היה שלא לטלטל חפצים מחוץ לביתו בשבת, ורבי נחמן שהיה אז ילד קטן, נשא את חפציו של רבי נתן לבית הכנסת; משקפיו של רבי נתן, הסידור והחומש. (ר' משה ביננשטוק: מה הפירוש? רבי נתן לא רצה לטלטל בשבת אפילו במקום שיש עירוב?!) אל תשאל אותי כי אני לא יודע!

רבי נתן נהג שלא לטלטל חפצים מחוץ לביתו בשבת, אולם הוא היה צריך את המשקפיים שלו, את הסידור והחומש, ורבי נחמן הקטן היה זה שנשא את חפציו לבית הכנסת! כבר אז הבחין רבי נתן שזהו ילד טוב – 'משמש הגון'! רבי נתן כבר צפה שיבוא יום ורבי נחמן ישמשו! שרבי נחמן יהיה משמשו!

רבי נחמן נהג לחתום את שמו: "נחמן המשמש בקודש", כך היה מכנה עצמו בחתימותיו. הוא היה משמש, משמש בקודש! (רנ"ב: הוא לא היה חותם את שמו "משמש דקלויז"?!) "נחמן המשמש בקודש!".

הוא היה יהודי מופלא, הוא השגיח על ניקיון בית הכנסת, שהמקום יהיה נקי ומסודר, שלא יצטברו אבק וקורי עכביש, הוא השגיח שבית הכנסת יהיה נקי ומסודר! הוא מילא את תפקידו כ'משמש' בנאמנות.

(רנ"ב: כיצד היה סדר הסתלקותו?) רבי אייזיק'ל סיפר שהוא נכח בשעת הסתלקותו, ביום האחרון לחייו של רבי נחמן, ותיאר בפנינו באיזה 'ישוב הדעת' נפלא נפטר רבי נחמן מהעולם!

ביום הסתלקותו אמר רבי נחמן מטולטשין לנוכחים בביתו: "מאחר ובימים אלו המזג אוויר בחוץ לארץ, באומן, קריר מאד, ואנשי שלומינו הרי ילוו אחר מיטתי לבית העלמין – בקשתי, שיכינו עבורם מרק גריסים חם, למען יסעדו את ליבם בשובם מההלוויה".

(רנ"ב: הוא דיבר מהלוויה שלו?) כן, שיחלקו לציבור כשישוב מההלוויה מרק חם! אחרי שהבין שהוא עומד להסתלק מן העולם, ציווה על הנוכחים בביתו שיכינו 'מרק גריסים', ושייתנו לכל המשתתפים בהלוויה, צלחת מרק לחמם את ליבם; "בחזרה מבית העלמין הרי יהיה קר – שיהיה להם במה לחמם את ליבם!".

רבי אייזיק'ל הוסיף לתאר: "רבי נחמן החל לומר 'ברוך שמיה'! הוא אמר בריך שמיה, וכשהגיע למילים 'ביה אנא רחיץ', הזדעק רבי נחמן וצעק: "ביה אנא רחיץ, ביה אנא רחיץ!".

לאחר מכן החל לומר ברכת 'אלוקי נשמה' במתינות: אלוקי, נשמה, שנתת בי, טהורה היא, ובהגיעו למילים 'ואתה עתיד ליטלה ממני', יצאה נשמתו בטהרה!

רבי אייזיק'ל העיד ואמר: כזאת הסתלקות עוד לא נראתה אפילו אצל גדולי גדולים, עם כזה יישוב הדעת נפלא! וכשם שבחייו היה רבי נחמן בעל יישוב הדעת נפלא, כך גם הסתלקותו הייתה עם יישוב הדעת נפלא מאד! (רנ"ב: עד הדקות האחרונות?) כן, עד הדקות האחרונות!

(רנ"ב: הוא אמר 'ברוך שמה', וברכת 'אלוקי נשמה', ובמילים 'ביה אנא רחיץ' הוא האריך ביותר?) הוא אמר את המילים 'ביה אנא רחיץ', והחל לומר 'אלוקי נשמה': "נשמה, שנתת בי, טהורה היא!".

יהודי שיכול להעיד על עצמו טרם הסתלקותו: "טהורה היא...!"

בתוך כך נזכרו אנשי שלומינו שנכחו בבית: "אוי, הרי היום חל היארצייט של יהושע בן נון!"; "אנ"ש נזכרו מזה ואמרו: "רבי נחמן היה באמת 'תלמיד מובהק' אצל רבי נתן טו!".

אל תתנו דמי לו

(משוחחים אודות המצב בארץ ישראל אחרי שבאותה תקופה אירעו מספר פיגועים רח"ל) ברחוב 'שבטי ישראל', עם הטלית והתפילין... יהודי מבוגר עשה את דרכו לתפילת שחרית כשהוא עטוף בטלית ותפילין, אך למגינת לב, באמצע הדרך פגע בו מחבל והרגו.

הערות ומראי מקומות

טו. עי' כוכבי אור - שיחות וסיפורים אות מ"ו: "...וכפי אשר בארתי לעיל ברוממות מוהרנ"ת ז"ל... ממילא מבאר גם לראש תלמידיו ומשרתיו ומשמשיו, שהוא אבי הרב ר' נחמן ז"ל מטאלטשין, שכנגדנו וקלליות הנפשות, נקרא גם כן בשם יהושע, ושזה מה שגם הסתלקותו היתה מכון ביום הזה כ"ו ניסן (זה הרמז שמעתי בשם איש אחד מאנשי שלומנו)... שבכל אנשי מוהרנ"ת ז"ל לא נמצא משרת ומשמש ודבוק למוהרנ"ת כמוהו, ומקבל מאתו כל הדבורים מפה לפה".

ביציאה מהבית צריך לבקש מהשי"ת, וכך מבואר גם בשולחן ערוך^{טו}; כשיוצאים מהבית צריך לבקש מהשי"ת שלא נכשל באף דבר: "ושמור צאתנו ובואנו!".

תפילה כזאת נקראת "תפילה בבחינת בית"!, "דהיינו, שמתפלל על כל צרכיו ממש.

רואים באמת ניסים ונפלאות, יהודים הולכים רגלית לכותל המערבי בשעות הלילה, וגם אנ"ש הולכים בחצות לילה לכותל המערבי, יש יהודים שהולכים לפנות בוקר, בשתיים בלילה, בשלש בלילה, ישנם יהודים רבים שהולכים לכותל המערבי, לומדים שיעור תורה, והקדוש ברוך הוא שומר ומציל! "הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל!".

למאי נפקא מינה? למיבעי רחמי"י! מאחר וישנה התגברות הדינים נוראה על העולם כולו - מוטלת החובה על כל אחד ואחד לעשות משהו, לקחת חלק בהמתקה; אם ע"י 'תשובה', אם ע"י 'תפילה', אם ע"י 'צדקה'! זוהי התגברות הדינים נוראה!

(רנ"ב: החסידים שבאו מפולין סיפרו, שטרם פרוץ מלחמת העולם השנייה, היו חדרי ההתבודדות בפולין מלאים עד אפס מקום, יצאו ונכנסו כל העת, כשאחד יצא השני נכנס, הם הרבו שם בתפילות

הערות ומראי מקומות

טז. ע"י שו"ע יו"ד סימן רפ"ה סעיף ב': הגה: יש אומרים כשאדם יוצא מן הבית יניח ידו על המזוזה ויאמר "השם ישמר צאתי וגומר". וכן כשיכנס אדם לבית - יניח ידו על המזוזה..

יז. ע"י ליקוטי מוהר"ן תו"י אות ג': אבְרָהָם קָרָא הַר, וְיִצְחָק קָרָא שְׂדֵה (פְּסָחִים פ.ח.), וְשָׂדֵה הוּא יוֹתֵר מִשָּׂג וְנִצְרָף לְהַעֲוֹלָם מֵהַר, וְיִצְקָב קָרָא בֵּית, שֶׁהוּא מְקוֹם יְשׁוּב לְבְנֵי־אָדָם יוֹתֵר מִשְׂדֵּה, הֵינּוּ שְׂיִעְקָב קָרָא אֵת מְקוֹם הַבַּיִת־הַמְקֻדָּשׁ, שֶׁהוּא מְקוֹם הַתְּפִלָּה 'בֵּית', שֶׁהוּא מְקוֹם יְשׁוּב לְבְנֵי־אָדָם, כִּי הַעֲלָה אֵת הַתְּפִלָּה מֵהַר וְשָׂדֵה לְבַחֲיַנַּת בַּיִת, שְׂיֵשׁ בּוֹ תְּפִסָּה לְבְנֵי־אָדָם יוֹתֵר מֵהַר וְשָׂדֵה".

יח. עפ"י מליצת לשון חז"ל, ע"י ברכות דף נ"ט ע"א, ועוד.

ותחנונים^ט). וודאי שכך! בעת הזאת על כל אברך לדעת: כעת אין זמן לדבר דברים בטלים, המציאות בה אנו שרויים היא 'זמן חירום', ועלינו לראות להמתיק הדינים ככל האפשר; לעסוק בתשובה, בתורה, בתפילה, ובצדקה, להמתקת הדינים! לשבת ולדבר דברים בטלים? ! לזה אין זמן!

אמנם אנחנו לא משרתים כ'חיילים' ומשתתפים במלחמות, אבל אנחנו כן משרתים כחיילים בעבודת השם! כאן ועכשיו, זהו תפקידנו, אנחנו חיילים לשמור את זמננו, ולעסוק בעבודת השם!

וזאת מכיוון שהמצב כעת מחייב כל אחד ואחד להתגייס ולשרת בעבודת השם! ואף על פי שלא מגייסים אף אחד בכח, ולא נותנים הוראות, אולם כל אחד צריך לומר בלבנו: "כעת אין לי זמן לדבר דברים בטלים", תובעים זאת מאתנו!

בשמים רוצים הרי שנמתיק את הדינים; כשיש התגברות הדינים רוצים בשמים שנמתיק הדינים, והדרישה היא מכל אחד ואחד: 'פעל ועשה משהו'! פעל ועשה כל שבידך לעשות; התורה ממתיקה דינים, תפילה ממתיקה דינים, צדקה ממתיקה דינים, העיקר תעשה משהו!

אולם לדבר דברים בטלים? ! לא די שהם לא מביאים המתקה, אף גם מעוררים דינים ביותר, דברים בטלים מעוררים דינים ביותר; כיצד אתה מרשה

הערות ומראי מקומות

יט. עי' שיחות הר"ן אות ע': ענה ואמר: היתכן שאנו מניחין את השם יתברך שיעשה ויחשב לגזר גזרות בעולם? (פי אז באותו הזמן נשמע שיוצאין גזרות על ישראל ח"ו), כי אנו צריכין לקרות את השם יתברך מעסקיו שהוא עוסק בהם באיזה גזרה וכיוצא ח"ו, לקרות אותו משם שישליך זאת ויפנה אלינו למה שאנו רוצים לדבר עמו, לבקש ממנו שיקרב אותנו לעבודתו יתברך, כי פשאחד מישראל רוצה לדבר עם השם יתברך לפרש שיחתו לפניו יתברך, אזי השם יתברך משליך כל עניניו וכל הגזרות שרוצה לגזר ח"ו, וכל העסקים שלו שהוא יתברך עוסק בהם בכיכול, והוא משליף הכל ופונה עצמו רק לזה האיש שרוצה לדבר עמו ולפרש שיחתו לפניו לבקש מאתו שיעזרהו להתקרב אליו יתברך.

לעצמך דבר שכזה? ! בשמים יש התגברות הדינים, קטרוגים וקטרוגים, ואתה מרשה לעצמך לשבת ולדבר דברים בטלים וענייני שחוק? !

איך לוקחין חבריא כמו אצל הרשב"י

בזהר מסופר^כ, שהחבריא באו לרבי שמעון, נכחו שם רבי שמעון, ורבי אלעזר, רבי אבא, ורבי יוסי. וביחד יצאו לדרך, בדרכם עברו על יד נהר, ורבי שמעון עמד ודרש לפנים; בעמדם על יד הנהר, רבי שמעון לבדו דרש קרוב לארבע עשרה דפי זהר^{כא}, לא כולל מה ששאר התלמידים דרשו!

אחריו דרשו רבי אלעזר ורבי אבא, אך רבי יוסי לא דרש, בהמשך נכנסו ל'ביתה דרבי שמעון', ושם לנו כלילה; כך מסופר בזהר פרשת תרומה^{כב}.

כשהגיעה שעת חצות לילה, קמו כל אותם תלמידים שלנו בביתו של רבי שמעון, ורבי שמעון בר יוחאי פנה לרבי יוסי ואמר: "נו, אתה הרי לא דרשת ביום, דרוש כעת!" ; פתח רבי יוסי את פיו ודרש לפניהם כלילה, בחצות הלילה דרש רבי יוסי; הדיבורים שרבי יוסי דיבר היו כאלו דיבורים חזקים... !

בדבריו ענה רבי יוסי ואמר: "ואי לאו דמר הכא לא אימא^{כג}" - לולא היה מר נוכח כאן - מר הכוונה לרבי שמעון - לא הייתי מדבר כאלו דיבורים!" ;

הערות ומראי מקומות

כ. פרשת תרומה דף קכ"ז ע"א, ושם דף קל"ח ע"ב.

כא. מדף קכ"ז ע"א, עד דף קל"ח ע"ב.

כב. שם בהמשך בדף קמ"ג ע"א.

כג. שם דף קמ"ד סוף ע"א: "ואי לא דמר הכא, לא אימא".

יח טעם זקנים

הדיבורים שרבי יוסי דיבר היו אש להבה! ורבי שמעון התפעל מאד מדיבוריו של רבי יוסי^י.

אה, הם היו חבריא... הלכו ביחד לשדות וליערות, יומם ולילה, דיברו ודיברו!

”רבי שמעון ורבי אלעזר ורבי אבא ורבי יוסי, הוּו יתבי יומא חד, תחות אילני, – הם ישבו תחת צל אילן – בבקעתא גבי ימא דגנוסר – בבקעה סמוכה לים גינוסר. אמר רבי שמעון, כמה יאה צלא דא, דחפיא עלן מגו אילני – כמה נאה צל זה שמגן עלינו; רבי שמעון לבד דרש שם קרוב לארבע עשרה דפים, רבי שמעון פתח את פיו בחכמה ודרש לפניהם!

מכאן ראייה ש'ביתה דרבי שמעון' היה בעיר טבריה, שהרי רבי שמעון דרש בימא דגינוסר הסמוך לטבריה, וכד מטו למתא – וכשהגיעו לעיר, שקעה החמה, והם נכנסו לביתה דרבי שמעון!

שמעתי מעוד אנשים שאומרים, שידוע להם שרבי שמעון התגורר בעיר טבריה, ומכאן ניתן להביא ראייה לכך; הם שהו יום שלם סמוך לימא דגינוסר, וכד מטו למתא, שקעה החמה, בלילה הם נכנסו לביתה דרבי שמעון ללון שם; מכאן ראייה שרבי שמעון אכן התגורר בעיר טבריה.

(אחד הנוכחים: כתוב 'טיהר את עיר טבריה') כן כן, רבי שמעון התגורר בעיר טבריה.

רבי שמעון איחל לעצמו^י: ”זכאה” – מי יתן ויהיה חלקי עמכם – ”חולקי עמכון!”, הרבי אומר לתלמידיו: ”זכאה, חולקי עמכון!”, הלוואי ויהיה חלקי עמכם!

הערות ומראי מקומות

כד. שם דף קמ"ז ע"א.

כה. מלשון הזוהר פרשת ויקהל דף רט"ז ע"ב.

ט פּרשת שמוני תשל"ד

(רנ"ב: הרי גם הרבי דיבר דיבורים כעין אלו [כמובא כמה שיחות כעין הנ"ל]: "זוה הדבור יקר בעיני מאד מה ששמעתי בשמו זה הלשון בפרוש, שאמר אני רוצה לשאר ביניכם, כי כל העולמות תלויים בזה מה שנשאַר בינינו". "אחלי, שאזפה לראות אור בהירות הדרך שאַתם נוסעים עליו אליכי".)

שהרב יאמר לתלמידיו כאלו דיבורי התחזקות... "זכאה חולקי עמכון"! ,
שהרב יאמר לתלמידיו כאלו דיבורים...!

(רמ"ב: האם שמעתם משיחה כזו, שרבי נתן ציווה לתלמידו רבי נחמן מטלוטשין, שבכל פעם שיילך לשדה ייקח עמו מקל?) באוקראינה מצויים הרבה כלבים, כלב – ממקל הוא בורח!

(רמ"ב: אתם שמעתם שרבי נתן ציווה לו שינהג כך?) לא, לא שמעתי.

אה, "אמר רבי שמעון, בני, זכאין אתון בעלמא דין, ובעלמא דאתי, וזכאין עיני דיזכון למיחמי דא, כד איעול להווא עלמא דאתיכי" – הלוואי ואזכה לראות את האור לו תזכו בעלמא דאתי!

רואים שהרב חיזק את תלמידיו, אה!

אולם התלמידים לא רצו להטעות עצמם ואמרו לרבי שמעון: "כל מה שנזכה בעלמא דאתי – הכל בכוחכם, ומי ייתן ונזכה לבל נפרד ממכם לעולם, שנזכה להיות דבוקים בך לנצח^{כז}!".

הערות ומראי מקומות

כו. ע"י חיי מוהר"ן אות אות קצ"ז, ואות רצ"א.

כז. מלשון הזוהר פרשת יתרו דף ע"ה ע"ב.

כת. ע"י זוה"ק פרשת תרומה דף קמ"ט ע"א: תוהנא על חכמי דרא, היך שבקין אפילו רגעא חדא למיקם קמי דרבי שמעון למלעי באורייתא, בעוד דרבי שמעון קאים בעלמא. ובאידרא זוטא דף קמ"ד

ב טעם זקנים

אלו הם 'תלמידים' הגונים! הרבי אומר את שלו, אולם התלמידים לא מניחים עצמם לטעות: "כל מה שנזכה בעלמא דאתי – הכל בכוחכם!".

"זכאה חולקיהון דאינון דיתבין קמיה דמר, וזכו למשמע מפומיה רזין דאורייתא, זכאה אינון בהאי עלמא, וזכאין אינון לעלמא דאתיכט!".

הולך בתום ילך בטח

(רמ"ב: רבי נתן אמר פעם לרבי: "קשור אותי היטב שלא אוכל לציאת") כן כן, הרבי אמר לרבי נתן: "תפסתי אותך במצודתי!" – "אריין גענארט אין זאק!". ענה מוהרנ"ת: "קשור אותי היטב שלא אוכל לציאת!" – "פאר פינדט דעם זאק גוט, איך זאל נישט קענען ארויס!".

מקודם דיברנו שיחה בענין ה'תמימות'; ככל שהקדוש ברוך הוא יותר יעזור לנו, ונקיים את דברי הרבי עם יותר 'תמימות ופשיטות' – כך יאיר לנו אורו של הרבי יותר ויותר!, נזכה לקבל מהרבי עוד ועוד! עניינו של הרבי הוא אור גדול, אך אי אפשר לקבלו – כי אם בהליכה ב'דרכי התמימות והפשיטות'!^א

הערות ומראי מקומות

ע"ב: תאנא, מההוא יומא לא אעדו חבריא מבי רבי שמעון.

כט. מלשון הזוהר בפרשת יתרו דף ע"ח ע"א.

ל. עי' שיש"ק ח"ב אות קכ"ט.

לא. עי' ליקוטי מוהר"ן תו' קכ"ג: העקר והיסוד שהכל תלוי בו, לקשר עצמו להצדיק שבדור... ולהשליך מאתו כל החכמות, ולסלק דעתו כאלו אין לו שום שכל, בלעדי אשר יקבל מהצדיק והרב שבדור... והעקר העבודה, להיות תם וישר ירא אלקים וסר מרע, פלי שום חכמות".

ובהקדמת ליקוטי הלכות: דע, שכל הדברים שגלה רבנו ז"ל... הם עצות ודרכים נפלאים להתקרב על ידם להשם יתברך, כל אחד ואחד ממקום שהוא, ועקר הפונה לקימם בפשיטות כפי מה שיצאו מפיו בתמימות ופשיטות.

כא פרישת שמוני תשל"ד

כשהולכים עם 'חכמות' – לא זוכים לכך, לא זוכים לקבל את אורו של הרבי כלל וכלל! עניינו של הרבי הוא אור גדול מאד, אלא שהוא מכוסה ועטוף בלבוש של 'תמימות ופשיטות'!

זהו כל סודו של יעקב אבינו, 'יעקב איש תם'! במעשה מ'חכם ותם' מרמז התם על יעקב אבינו – 'התם הקדוש'! בתפילת ראש השנה אנחנו מבקשים: 'בזכות התם' – 'ובזכות התם יוציא איום!'.

'אהבת איתן' – זהו אברהם אבינו. 'בן הנעקד' – זהו יצחק אבינו. 'ובזכות התם' – זהו יעקב אבינו. ובזכות התם; יעקב הוא התם, ועשו הוא החכם, הוא מונח בבוץ, והוא הולך רגלי מרוב עניות, וה'טיוול' – הרוח, לוקח אותו!!

אבל יעקב הוא איש תם! התם נוסע עם כרכרה נאה, מלבושים נאים, ובונים לו עיר, ארמון מפואר, ומביאים לו 'כתב' בו מודיעים לו על התמנותו למניסטער!

היום חל היארצייט של רבי נחמן מטולטשין; על מצבת קברו חרוט: "פה נטמן איש תם, רבי נחמן ב"ר אברהם הלוי", ככה חרוט על מצבתו, לא יותר מזה!

אמר על כך בנו רבי אברהם בן רבי נחמן: "גם מילים מועטות אלו לא היו צריכים להיחרט על המצבה, מכיוון שעל גבי המצבה לא חורטים

הערות ומראי מקומות

ועי' עלים לתרופה – מכתבי מוהרנ"ת, רי"ג: ...שהם בלם דברי אלקים חיים שקבלתי מבאר מים חיים מהנחל נובע וכו', שהם בחינת מים עמקים עצה בלב איש עמק עמק וכו'. ועל ידי תמימות ופשיטות דיקא יכולים למצאם כל אחד במקומו ושעתו.

לב. מלשונות ספר סיפורי מעשיות, מעשה ט' – 'מעשה מחכם ותם'.

כלום, רק את שם הנפטר". הוסיף רבי אברהם ואמר: "נו, האבא היה איש תם, האבא היה איש תם!>".

(רנ"ב: שם משפחתו 'חזן' לא היה חרוט על המצבה?) לא! אולם על גבי מצבתו של רבי אברהם בן רבי נחמן כן חרטו את שם משפחתו 'חזן'; על מצבת קברו חרוט: "פה נטמן רבי אברהם ב"ר נחמן הלוי חזן מארץ ישראל". (רנ"ב: חזן מנוקד בצייירי?) לא חזן - חזן, עם יו"ד ל"ד - "מארץ ישראל". היו מכנים אותו: "אברהם מארץ ישראל", ככה היו מכנים אותו, ולכן חרוט על מצבת קברו "מארץ ישראל".

(רנ"ב: נכון שרבי אברהם נהג שלא לפקוד את קבר אביו?) כן, הוא אף פעם לא פקד את קבר אביו, בהטעימו: "מצד אבי יכולים לעלות ולפקוד את קברו, אבי היה צדיק, אלא שיש סביבו קברים נוספים...", ומשום כך לא רצה לעלות ולפקוד את קבר אביו, הוא מאד נזהר בזה".

באחת הפעמים ענה רבי אברהם ואמר: "בעלותי לציון הקדוש של הרבי, נמצא שם גם אבי, אבי נמצא אצל הרבי!".

עוד אמר רבי אברהם: שאילולא היו שם קברים נוספים, בוודאי היה פוקד את קבר אביו, האבא היה צדיק, יכולים לפקוד את קברו, אלא מאי? יש שם קברים נוספים!

הערות ומראי מקומות

לג. ראה קונטרס טעם זקנים כ' - פרשת ואתחנן שנת תשמ"א.

לד. רצ"ל כפי שמבטאים 'חייזן'. אולם נראה שכתבו 'חזן', עיי' כוכבי אור - שיחות וסיפורים אות מ"ט, וכן חותם עצמו רבי אברהם בכתביו.

לה. רצ"ל כי היה נמנע מלילך לקברים של סתם בני אדם, עיי' מגן אברהם או"ח סי' תקנ"ט ס"ק ט"ו.